KONRAD ADENAUER STIFTUNG

# Українці за кордоном: збереження ідентичності, перспективи повернення та протидія впливу РФ

Катерина Настояща, Алла Петренко-Лисак

ЦЕНТР МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

2026

kas.de

# Резюме

На кінець 2025 року статус тимчасового захисту в Європейському Союзі мали 4,35 млн осіб, які виїхали з України; на середину 2026-го ця цифра зросла до 4,41 млн (Eurostat). Ідеться про одну з найбільших хвиль вимушеного переміщення в Європі після Другої світової війни і найбільшу в історії механізму тимчасового захисту ЄС. Водночас це унікальний стратегічний ресурс, який Україна досі майже не задіює системно. У липні 2026 року Рада ЄС ухвалила подовження тимчасового захисту до 4 березня 2028 року, і саме цей період відкриває вікно для активної роботи з утримання ідентичності та стимулювання повернення.

Емпіричну основу записки становить якісне дослідження Інституту національної стійкості та безпеки (ІНСБ): 100 глибинних інтерв'ю у Бельгії, Франції, Італії, Німеччині та Польщі, проведених у лютому–квітні 2026 року (докладніше – у методологічній довідці). Попри відмінності між країнами, кілька закономірностей повторюються скрізь. Еміграція у переважної більшості респондентів не послабила українську ідентичність, а посилила її, аж до формування паралельної «інфраструктури виживання» зі шкіл, громадських організацій і культурних центрів, яка де-факто заміщує відсутню державну політику. Наміри повернення при цьому поляризовані за віковою віссю: молодь до 30 років і частина чоловіків орієнтуються на залишення, тоді як середнє й старше покоління декларують намір повернутися. Критичним є 3–5-й рік перебування, коли «якорі» у країні перебування починають переважувати «якорі» в Україні і настає «точка неповернення». Нарешті, російський вплив діє не як набір окремих акцій, а як єдина мережева система з шести пов'язаних каналів: від інституційного (парафії Російської православної церкви (РПЦ) Московського патріархату та її сателіти) до цифрового (Storm-1516, Voice of Europe) і побутового.

Найбільш недоінвестованим напрямом лишається протидія на інфраструктурному рівні. Асиметрія між присутністю РПЦ-сфери (~270–295 структур у п'яти країнах фокусу) і Православної церкви України (ПЦУ; 15 громад у двох із п'яти країн фокусу; поза п'ятіркою з 2025 року діє також капеланська місія в Чехії) має системний характер, і, за даними дослідження, жодна з держав перебування нею предметно не займається. Записка формулює дванадцять рекомендацій для Міністерства закордонних справ (МЗС) України. Ключові з них: активація «діаспорного ресурсу» через Представництво України при Європейському Союзі; ініціювання діалогу з Вселенським патріархатом щодо положення Томосу 2019 року, яке обмежує юрисдикцію ПЦУ територією України, задля юридичної легалізації українських парафій за кордоном; системне фінансування суботніх шкіл та україномовної психологічної підтримки; запуск єдиного координаційного механізму діаспорної політики.

# Методологічна довідка

Емпіричну основу записки становлять 100 глибинних інтерв'ю з українськими біженцями у Бельгії, Франції, Італії, Німеччині та Польщі, проведених дослідницькою групою ІНСБ у лютому–квітні 2026 року[1]. Рекрутинг респондентів здійснювався методом снігової кулі. Дизайн дослідження якісний: він дозволяє зафіксувати структуру явищ, типи адаптаційних стратегій і механізми впливу, але не дає статистично репрезентативних часток. Формулювання на кшталт «переважна більшість» описують вибірку, а не генеральну сукупність. Найізольованіші групи – люди поза громадами і цифровими мережами – у вибірці недостатньо представлені; це очікуваний наслідок снігової кулі і головне обмеження дослідження. Первинні матеріали інтерв'ю (аудіозаписи, транскрипти, кодування) є службовими документами ІНСБ і не підлягають публікації; узагальнені результати представлені у звітах Інституту[2][3][4].

П'ять країн фокусу відібрано за поєднанням трьох критеріїв: масштаб і структура української присутності (нова хвиля 2022 року та/або усталена стара діаспора), задокументована активність каналів російського впливу та доступ дослідницької групи до респондентів через партнерські мережі. Разом п'ятірка покриває спектр інтеграційних моделей – від польської (мовна близькість, висока зайнятість) до бельгійської (державне фінансування визнаних релігій).

Матеріали інтерв'ю тріангульовано з відкритими даними європейських державних структур (французької VIGINUM – служби пильності та захисту від іноземних цифрових втручань при SGDSN, бельгійської Служби державної безпеки VSSE, італійського Агентства інформації та зовнішньої безпеки (AISE), німецького Федерального відомства у справах міграції та біженців BAMF) та моніторингових організацій (NewsGuard, Альянсу за захист демократії Німецького фонду Маршалла ASD/GMF, братиславського аналітичного центру GLOBSEC і проєкту EUvsDisinfo Європейської служби зовнішніх справ (EEAS)); макропоказники взято з офіційної статистики (Eurostat, німецького Інституту досліджень ринку праці і професій (IAB), OECD, Національного банку Польщі (NBP)). Щодо атрибуції російського впливу застосовано консервативний принцип: кожен описаний канал підтверджений щонайменше двома незалежними свідченнями та/або задокументований державними структурами країн перебування. Кількісні оцінки інфраструктури, подані в тексті діапазонами (наприклад, ~270–295 структур РПЦ-сфери), є експертними оцінками ІНСБ на основі даних єпархій і публічних реєстрів; діапазонна форма відображає неможливість точного обліку і має читатися саме як оцінка, а не як встановлений статистичний факт.

# I. Асиміляція, ідентичність і перспективи повернення

## 1.1. Масштаб і структура української присутності в ЄС

За даними Eurostat, на 31 грудня 2025 року тимчасовий захист у ЄС мали 4,35 млн осіб, які виїхали з України[5][6], станом на середину 2026 року – близько 4,41 млн[7]. Розподіл між країнами гостро асиметричний (табл. 1, рис. 1); поза п'ятіркою фокусу найбільші громади сформувалися в Чехії (близько 393 тис.) та Іспанії (понад 250 тис.). Кількісний показник, утім, не відображає стратегічної ваги. Італія з відносно невеликою поточною хвилею має найбільшу в Західній Європі усталену українську діаспору трудової міграції 1990–2000-х років: за офіційними даними, близько 230–250 тис. осіб, а з урахуванням неформальної зайнятості оцінки сягають пів мільйона[8] (переважно це жінки-доглядальниці). Ця стара діаспора структурно невіддільна від нової хвилі і становить радше ресурс, ніж вразливість, – критичну масу для розгортання української церковної, освітньої і культурної інфраструктури.

**Табл. 1. Тимчасовий захист і зайнятість у п'яти країнах фокусу**

| Країна | Під тимчасовим захистом, тис. осіб (Eurostat, 31.12.2025[9]) | Зайнятість біженців, % | Джерело і період даних про зайнятість |
|---|---|---|---|
| **Німеччина** | 1251 | 37 | Bundesagentur für Arbeit, лютий 2026 р.[10] |
| **Польща** | 969 | 69 | Deloitte / UNHCR, 2024 р.[11]; NBP, 2025 р.[12] |
| **Бельгія** | 88 | 15 | OECD, 2024 р.[13] |
| **Італія** | 64 | н/д | – |
| **Франція** | 52 | 32 | OECD, 2024 р.[14] |

*Показники зайнятості не є повністю зіставними між країнами через різні бази обчислення, охоплення самозайнятості та дати вимірювання; їх подано як орієнтир, а не рейтинг. Дані для Бельгії та Франції – останні доступні міжнародні зіставлення, які можуть не відображати динаміку 2025–2026 років.*

**Рис. 1. Українці під тимчасовим захистом у ЄС, тис. осіб**

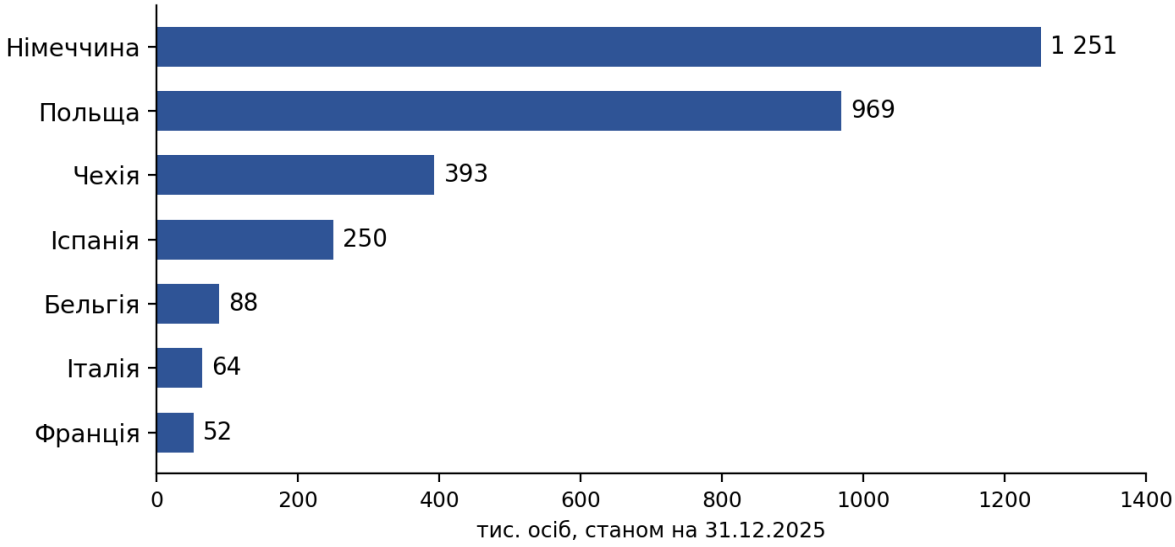


*Джерело: Eurostat, migr_asytpsm, станом на 31.12.2025*[15].

Правовий статус більшості біженців лишається тимчасовим[16]. Політичну згоду на його подовження до 4 березня 2028 року країни ЄС дали 15 липня 2026 року, а 30 липня Рада ухвалила Імплементаційне рішення (ЄС) 2026/1912, чинне з 5 серпня 2026 року [17]. За ст. 2 цього рішення тимчасовий захист надалі надається лише особам, які виконують військові обов'язки за законодавством України (за потреби – з підтвердженням); вимога не поширюється на тих, хто вже мав захист станом на 30 липня 2026 року і безперервно його зберігає. Рамку для наступного етапу задає Рекомендація Ради ЄС від 16 вересня 2025 року про скоординований вихід із тимчасового захисту – через перехід до інших правових статусів (праця, навчання, сімейні підстави) або стале добровільне повернення; саме на неї посилається і Рішення 2026/1912[18]. Однак жодна з п'яти країн фокусу поки не переклала цю рекомендацію в узгоджену національну стратегію переходу до постійного резидентства. Так виникає режим тривалої правової невизначеності – «вічна тимчасовість», коли людина шість-вісім разів поспіль подовжує статус, не отримуючи ані повного інтеграційного пакета, ані ясної правової перспективи. Сам по собі цей режим є фактором ризику: він утримує людей у стані незавершеного вибору й посилює вразливість до маніпулятивних наративів.

Практичне наповнення тимчасового захисту при цьому дедалі більше розходиться між країнами, і для українців це означає різні життєві траєкторії на 2026–2028 роки. Німеччина рухається до жорсткішої активації: особи, які прибули після 1 квітня 2025 року, отримують допомогу за законом про шукачів притулку (близько 441 євро проти 563 євро за попередньою системою), а з 1 липня 2026 року Bürgergeld замінено на Grundsicherung з обов'язком приймати будь-яку посильну роботу і жорсткішим контролем заощаджень[19]. Польща прив'язала соціальну підтримку до інтеграційної поведінки: з 2026 року виплата 800+ для громадян України передбачає офіційну зайнятість одного з батьків, навчання дитини в польській школі та фактичне проживання в країні, з автоматичною щомісячною перевіркою Управління соціального страхування Польщі (ZUS)[20]. Чехія першою відкрила регульований вихід із тимчасовості: спеціальний довгостроковий дозвіл на проживання (ZDP) для економічно самодостатніх осіб, зацікавленість у якому в 2026 році висловили 56,5 тис. осіб[21]. Спільний вектор: держави перебування переходять від безумовної гуманітарної підтримки до умовної, прив'язаної до зайнятості й освіти дітей. Для утримання ідентичності це двосічний процес – він прискорює інтеграцію і тим самим робить «якорі» у країні перебування ще важчими.

# 1.2. Асиміляція чи посилення ідентичності: емпірична картина

Один із ключових результатів дослідження ІНСБ[22] – спростування тези про «розчинення» українців у європейських суспільствах як домінантну траєкторію. У переважної більшості респондентів у всіх п'яти країнах еміграція посилила, а не послабила українську ідентичність. Найпомітніший прояв – масовий мовний перехід на українську, зафіксований навіть серед учора ще російськомовних вихідців з Одеси, Харкова та Донеччини. До нього додаються активне будівництво «третіх місць» (суботні школи, культурні центри, ГО, україномовні театральні групи) і власні формати громадянської та культурної присутності в суспільствах країн перебування. За характером ідентичності у вибірці виокремлено три типи: «свідомі українці» – найчисленніша група, для якої ідентичність є усвідомленим вибором; «пробуджені», які перейшли на українську вже за кордоном (найяскравіше у Польщі); та «амбівалентні й деполітизовані», найвразливіші до російської пропаганди.

Асиміляційний ризик натомість концентрується за віком. У дітей молодшого шкільного віку без українського мовного середовища повна асиміляція, за свідченнями батьків, можлива вже за 2–3 роки, і самі по собі суботні школи цієї динаміки не зупиняють. Для молоді 18–25 років природним «якорем» стають європейські університети й ринок праці. Літні люди через мовний бар'єр замикаються в родинному «коконі». За стратегіями адаптації від Польщі до Бельгії повторюються шість наскрізних типів: «активні будівники» (інтеграція через мову і кваліфіковану працю), «транзитні пасажири» у стані «вічної тимчасовості», «інституційні лідери» – засновники ГО і ядро паралельної інфраструктури, «молоді інтегратори» з ризиком асиміляції вже у півтора покоління, «амбівалентні» та «ізольовані». Ядро вразливості становлять два останні типи. У вибірці найгостріший перетин – молодий чоловік у соціальній ізоляції, а найстійкіше ядро – активні жінки середнього віку.

# 1.3. Наміри повернення: поляризація за віком і статтю

За сьомою хвилею опитування UNHCR «Lives on Hold» (польові роботи: грудень 2025 – січень 2026)[23], 49% біженців сподіваються або планують повернутися – проти 61% у 2024 році. Показово, що намір різко залежить від сценарію завершення війни: за відновлення територіальної цілісності про ймовірне повернення заявляють 65%, без повернення окупованих територій – лише 32%. Дані ІНСБ дозволяють цю картину деталізувати. Між декларацією і поведінкою існує системний розрив, а сам намір поляризований: у вибірці виокремлено чотири позиції. Тверде повернення характерне для старшого покоління 55+ і підприємців з активами в Україні. Повернення залежно від обставин – найбільша група, стан «активного очікування». Тверде залишення декларують переважно молодь 18–30 років і жінки з малими дітьми, які пройшли повний цикл інтеграції (школа, робота, житло). Окремо стоїть «цикл по країнах», типовий для частини підприємців і працівників сезонних галузей.

У матеріалах інтерв'ю в усіх п'яти країнах повторюється феномен «Школи-Рубікону»: після 2–3 років інтеграції дитини у місцеву шкільну систему сім'я фактично приймає рішення про неповернення «за батьків». Дитина стає найсильнішим предиктором подальшої траєкторії: якщо вона повністю адаптована до європейської школи, батьки не готові розривати цей досвід. Тому першочерговими є саме ті інструменти, що працюють із «дитячим» виміром, – суботні школи, україномовні освітні платформи, дистанційні програми українських шкіл.

Другий часовий орієнтир – «точка неповернення», яка, за даними інтерв'ю, настає приблизно на 3–5-му році перебування. Це умовний поріг, а не жорсткий закон: момент, коли сукупна вага «якорів» тут (робота, соціальний капітал, школа дітей, житло) перевищує вагу «якорів» в Україні (нерухомість, родина, соціальні зв'язки). Після проходження цієї точки вартість будь-якого повернення різко зростає, а політики, які намагаються повернути людей, стикаються з опором не політичного, а екзистенційного порядку.

На горизонті 2026–2028 років додається новий чинник – натуралізація і перехідні статуси. Для частини хвилі 2022 року строки перебування, потрібні для набуття громадянства чи постійного резидентства країн ЄС, почнуть спливати саме в цьому вікні, а механізми на кшталт чеського ZDP створюють до нього прямий міст[24]. Український контекст при цьому принципово змінився: з 16 січня 2026 року чинний Закон № 4502-IX, який легалізує множинне громадянство і дозволяє набувати громадянство держав-партнерів без втрати українського[25]. Це переводить питання з рамки «повернеться чи не повернеться» у рамку «збереже чи втратить зв'язок з Україною»: паспорт країни перебування більше не означає автоматичного розриву, і завданням політики стає перетворити множинне громадянство на канал утримання зв'язку – через виборчі права, економічну участь та освіту дітей, – а не на фінальну крапку еміграції.

## 1.4. Ставлення до війни та РФ: домінанта і зони ризику

Домінантна позиція респондентів повсюдно у вибірці – беззаперечно проукраїнська і антиросійська. Абсолютна більшість висловлює неприйняття війни Російської Федерації (РФ) проти України, підтримку Збройних сил України (ЗСУ) і застереження щодо ідеї «миру будь-якою ціною». Українці стали активними суб'єктами адвокації: акції, слухання в Європарламенті, робота з муніципалітетами.

Водночас дослідження зафіксувало низку зон вразливості. Найпомітніша – «деполяризаційний ефект» еміграції: частина респондентів відзначає, що після переїзду їхнє сприйняття «російського фактора» стало менш категоричним. Не в сенсі підтримки РФ, а в напрямі відходу від жорсткого «або-або»; найчастіше це вихідці зі Сходу України, які до війни говорили російською, а в еміграції побутово контактують із російськомовною діаспорою. Друга зона – вразливість до наративів «втоми від війни» після 3–4 років перебування, особливо у групах з високим психологічним навантаженням (в усіх 100 інтерв'ю присутні самоописані прояви психоемоційного навантаження різної інтенсивності – це спостереження дослідників, а не клінічна оцінка; у жодній з п'яти країн не виявлено сталої системи україномовної психологічної підтримки). Третя – «розрив поколінь» у політичній свідомості між дорослими, для яких війна є визначальним досвідом, і дітьми молодшого віку, для яких Україна – це «казка з телефону мами», а не власне життя.

Ці зони не роблять громаду проросійською. Вони окреслюють простір, де російська операційна робота (розділ II) знаходить точки входу. Інерція проукраїнської ідентичності – ресурс, який без інституційної підтримки швидко вичерпується; вікно ефективної роботи на її утримання – 2026–2028 роки.

# II. Ключові інструменти російського впливу на українські громади в Європі

Аналіз матеріалів дослідження ІНСБ у п’яти країнах, зіставлений з відкритими даними європейських державних установ та аналітичних центрів (VIGINUM, VSSE, AISE, BAMF, Klub Jagielloński, OSW) та моніторингових організацій (NewsGuard, ASD/GMF, GLOBSEC, EUvsDisinfo)[26][27][28][29][30][31], показує: російський вплив на українську громаду в ЄС діє не як набір ізольованих акцій, а як єдина адаптивна архітектура з шести взаємопов’язаних каналів. Сукупні витрати РФ на пропаганду й операції впливу оцінюються в 1,5–2 млрд доларів на рік[32][33]: бюджет самих лише державних медіа на 2026 рік становить 146,3 млрд рублів (EEAS), а видатки 2022 року Debunk.org оцінив в 1,9 млрд доларів. За такого масштабу симетрична відповідь неможлива й непотрібна; працювати треба точково, по вузлах найбільшої вразливості.

## 2.1. Інституційний хребет: РПЦ Московського патріархату та її сателіти

Найбільш інституційно розвинений і водночас найменш опрацьований у політиках протидії канал впливу – інфраструктура Російської православної церкви Московського патріархату. У п’яти країнах фокусу мережа РПЦ-сфери налічує ~270–295 структур (табл. 2)[34], а по всій Європі, разом із країнами Балтії, близько 560–660[35]; паства трьох гілок оцінюється в 1,0–1,2 млн осіб, а витрати на закордонну мережу – у 60–95 млн доларів на рік з державних і олігархічних джерел[36]. Церковне поле складається з трьох гілок: власне РПЦ (пряма юрисдикція Москви), Російська православна церква закордоном (РПЦЗ; возз’єднана з Московським патріархатом, МП, у 2007 році) і Українська православна церква Московського патріархату (УПЦ МП; екс-громади «зарубіжної діаспори» з 2022 року; фінансуванням і розбудовою цієї мережі, за наявними даними, займаються українські олігархи). Окремий випадок – Польська автокефальна православна церква (ПАПЦ; ~235–263 парафії): юридично автокефальна, однак у питанні української автокефалії тримається боку Москви. У Бельгії православ’я є визнаною релігією за законом 1985 року, тож клір і утримання парафій, включно з РПЦ, фінансує держава. Проти цієї інфраструктури Православна церква України має у п’яти країнах фокусу 15 активних громад (тут і далі «громада» вживається як синонім парафії): 11 капеланських у Польщі і 4 в Німеччині, причому 14 з 15 капеланів служать паралельно зі світською роботою; інституційною моделлю є лише польська мережа. Поза п’ятіркою фокусу з серпня 2025 року діє капеланська місія ПЦУ в Чехії з громадами у Брно та Празі[37]. Ця асиметрія невипадкова: її зумовлює положення Томосу 2019 року, за яким юрисдикція ПЦУ обмежується територією України, а парафії в діаспорі належать до канонічних повноважень Вселенського престолу.

**Табл. 2. Асиметрія церковної інфраструктури у п’яти країнах**

| Країна | Мережа РПЦ-сфери (РПЦ, РПЦЗ, УПЦ МП) | Українська церковна присутність |
|---|---|---|
| **Німеччина** | ~130 (РПЦ 61+2 собори; РПЦЗ ~42; УПЦ МП ~25–35) | ~4 громади ПЦУ; частково – Українська греко-католицька церква (УГКЦ) |
| **Італія** | ~75–85; інституційне ядро – Барі | ПЦУ канонічно відсутня; осередок – УГКЦ |
| **Франція** | ~35–45 парафій і громад | слабка інституційність; переважно УГКЦ |
| **Бельгія** | ~17–19, з них 14 парафій РПЦ на держфінансуванні | ПЦУ відсутня; ядро громади – УГКЦ |
| **Польща** | 10–15 парафій; окремо ПАПЦ (~235–263) | 11 капеланських громад ПЦУ – дієва модель |

*Джерела: дані єпархій і публічних реєстрів; звіт ІНСБ «РПЦ у Європі»*[38]; зріз даних – перша половина 2026 року. Діапазони – експертні оцінки ІНСБ (див. методологічну довідку).

Найважливіше тут – сама механіка залучення й утримання українських біженців у парафіяльному середовищі, вперше системно задокументована у звіті ІНСБ «РПЦ у Європі: інфраструктура російського впливу»[39]. У свідченнях респондентів повторюються сім практик, кожна з яких зафіксована щонайменше у двох незалежних джерелах:

- безкоштовні дитячі центри при парафіях, розраховані на матерів з дітьми;
- безкоштовні психологічні тренінги російською для травмованих і самотніх;
- матеріальна допомога через парафії для новоприбулих перших 6–12 місяців;
- мовна мімікрія: використання тризуба, богослужіння українською, назви на кшталт «Українська православна громада»;
- юрисдикційна мімікрія: «під митрополитом Онуфрієм», формально без згадки Кирила;
- систематичне збирання персональних даних парафіян («людина з блокнотом», відеоспостереження);
- залучення на марші «Росія проти війни» та 9 травня.

Особливу увагу привертають два феномени, що пояснюють, чому свідомі українські патріоти продовжують відвідувати парафії РПЦ-сфери. Перший – «нормалізований парадокс»: парафіянин знає, що храм належить Москві, але психологічно розділяє «літургію» і «політику», тож під час поминання Кирила молиться за Онуфрія чи Епіфанія, а «за владу» – за українських воїнів. Другий – «звуковий ландшафт удома»: російськомовна літургія структурно утримує біженця зі Сходу і Півдня України у проросійській парафії як «звук дому», а не політичний вибір. З обох феноменів випливає принциповий практичний висновок. Жорстка делегітимація («не ходіть до РПЦ – це ФСБ») не працює, бо парафіянин і так усвідомлює приналежність. Дієвим є лише інфраструктурне витіснення: українська альтернатива такої щільності й видимості, щоб вибір на її користь став легшим за підтримання парадоксу.

Найсильніший сукупний вплив і найвитонченіша задокументована мімікрія – в Італії. Модельний кейс – парафія в Мілані: «поліетнічна громада під митрополитом Онуфрієм», богослужіння чотирма мовами – під прикриттям Румунського патріархату. Механіка прикриття така: формально громада зареєстрована в юрисдикції Румунської православної церкви – канонічної структури, що не підпадає під жодні європейські обмеження, – тоді як, за свідченнями респондентів дослідження та відкритими моніторинговими даними, фактичні зв’язки і кадрове ядро орієнтовані на московську вертикаль. Саме тому парафія юридично невидима для правових рамок ЄС, орієнтованих на пряму «РПЦ-приналежність». Водночас

українська присутність в Італії (стара діаспора плюс нова хвиля) кратно перевищує російську (російська присутність – близько 50–120 тис.), і критична маса для розгортання ПЦУ-альтернативи вже існує, зокрема через громади УГКЦ. Тож Італія є потенційно найперспективнішим, а не найскладнішим напрямом.

## 2.2. Псевдоукраїнські структури як «вхідні точки» інфільтрації

В усіх країнах дослідження задокументовано формально українські організації, які насправді працюють у російських інтересах. Модель скрізь одна. Гуманітарна допомога виконує роль «вхідних дверей», через які поширюються наративи «миру будь-якою ціною» та «обидві сторони винні»; далі йдуть інтеграція в діаспорні заходи, вливання пом'якшувальних наративів через своїх людей у справжніх українських ГО і, зрештою, дискредитація реальних активістів. За матеріалами дослідження, системної роботи з цим каналом не виявлено: у чотирьох з п'яти країн немає державного реєстру організацій, за якими ведеться моніторинг, і немає координації між українськими консульствами й спецслужбами країн перебування.

## 2.3. Академічна інфільтрація і культурна «м'яка сила»

Академічний канал діє в п'яти країнах синергічно: російськомовні лектори у європейських університетах формують нейтральний або проросійський дискурс щодо війни, а наукові школи «російської славістики» продукують експертів, для яких «російський регіон» – природна оптика. Найгостріший задокументований кейс – Католицький університет Левена (KU Leuven, м. Левен, Бельгія), де впродовж чотирьох років (2022–2026 рр.), за свідченнями респондентів, українська громада практично не могла провести власних заходів через потужне проросійське середовище, тоді як російські лекції лишаються рутинною практикою. В Італії звіт Istituto Gino Germani «Narrazioni strategiche russe nei libri di testo» (автори – М. Ді Паскуале та І. Кащей; повний текст дослідження – травень 2025 року, офіційна презентація в Сенаті 23 вересня 2025 року)[40] зафіксував шість кремлівських наративів у 28 шкільних підручниках з географії та історії для 6–8 класів, виданих у 2010–2024 роках найбільшими видавництвами. Спектр – від «Київська Русь – колиска Росії» і «Крим повернувся через референдум» до концепту «Російського регіону», в якому Росія, Україна, Білорусь, Молдова і Балтія подані як єдине ціле, а Київ названо «третім містом російського регіону після Москви і Санкт-Петербурга» (Namaskar Europa, DeA Scuola, 2019 р.). Докладний розбір із переліком видань – у першоджерелі[41] та аналітичному брифі ІНСБ по Італії[42]. Культурна «м'яка сила» (концерти, «Російський дім» у Брюсселі, кінопокази) нормалізує російську присутність як «високу культуру», на тлі якої критика РФ виглядає «вторгненням політики в мистецтво».

## 2.4. Цифрова дезінформація

Найдинамічніший канал. За даними французької служби VIGINUM (SGDSN), із серпня 2023 до березня 2025 року задокументовано 77 операцій мережі Storm-1516, з них 35 – безпосередньо проти України[43]; кількість її фейкових наративів проти Франції та Німеччини зросла з 12 у 2024 році до 30 у 2025-му (NewsGuard). Паралельно діють Doppelganger (клонування європейських медіа) і Matriochka (спам-атаки на журналістів). За даними NewsGuard[44], лише кампанії Storm-1516 проти Франції і Німеччини з січня 2025 року дали 175 тис. публікацій і 274 млн переглядів на платформі X. Б'ють ці операції не по українській громаді напряму, а по європейському суспільству навколо неї, щоб підірвати підтримку України. Вплив на діаспору йде передусім

через Telegram – основну інформаційну платформу українців за кордоном. За матеріалами ІНСБ і моніторингових даних, до діаспори адресовані насамперед наративи «втоми Європи від українців» та неминучого скасування виплат, страху перед мобілізацією («дістануть і за кордоном»), безперспективності повернення, а також протиставлення тих, хто виїхав, тим, хто залишився[45][46]. Показовий приклад механіки – фейки Storm-1516, які зображують українських біженців злочинцями чи невдячними утриманцями у Франції та Німеччині: вони працюють одночасно на європейську аудиторію (зменшення підтримки України) і на українську (посилення відчуття ворожості середовища)[47][48]. У вибірці ІНСБ простежуються п'ять інформаційних стратегій, від «тотального занурення» (корелює з високою тривожністю) до «локальної інтеграції» (корелює з найкращим психологічним станом). Закономірність спільна для п'яти країн: менше новинного навантаження – кращий стан – більше реальної дії для України. Для комунікацій української сторони це готовий орієнтир.

## 2.5. Побутовий і паспортно-консульський канал

Найменш видимий, але системний. Російські консульські установи в ЄС продовжують видавати паспорти українцям з окупованих територій, оформлювати нотаріальні документи, реєструвати шлюби і народження. Так виникає двоїста правова і психологічна прив'язка: біженець з тимчасово окупованих територій не може отримати частину українських документів дистанційно і змушений звертатися до російських консульств. Побутовий рівень (російськомовні школи, магазини «русскій мір», ресторани, культурні клуби) працює як «звуковий ландшафт», що знижує когнітивне навантаження адаптації і структурно утримує людину в російськомовному середовищі.

## 2.6. Політичне лобіювання

Канал інституційно найризикованіший. Кейс Voice of Europe (викритий бельгійськими і чеськими спецслужбами у березні 2024 р.)[49] показав систему прямої купівлі проросійських наративів у європейських парламентарів; тодішній прем'єр-міністр Бельгії Александер Де Кроо публічно підтвердив ці факти. За даними чеської розвідки, мережа платила політикам щонайменше шести країн ЄС – Німеччини, Франції, Польщі, Бельгії, Нідерландів та Угорщини. Резолюції Парламентської асамблеї Ради Європи 2540 (2024) і 2567 (2024)[50][51] прямо визнали Російську православну церкву інструментом російського впливу і пропаганди, однак європейська імплементація цих резолюцій на національному рівні залишається фрагментарною.

## 2.7. Кумулятивний ефект

Головне в російському впливі – його архітектурний характер. Шість каналів не сумуються, а підсилюють один одного: інституційна присутність РПЦ легітимізує культурну «м'яку силу», та формує аудиторію для псевдоукраїнських структур, ті просувають наративи, які резонують з цифровими операціями, а цифрові операції відкривають вікно нормальності для політичного лобіювання. Ослаблення одного каналу в одній країні систему не нейтралізує – навантаження перерозподіляється на інші вузли. Відповідь, відповідно, має бути так само мережевою і скоординованою.

[1] Настояща К. В. та ін. (2026). Українські біженці у п’яти країнах ЄС: ідентичність, адаптація, медіаспоживання та російський гібридний вплив. Зведений аналітичний звіт. Київ: ІНСБ (службовий документ; узагальнені публікації – https://inrs.net.ua/publications/).

[2] Настояща К. В. та ін. (2026). Українські біженці у п’яти країнах ЄС: ідентичність, адаптація, медіаспоживання та російський гібридний вплив. Зведений аналітичний звіт. Київ: ІНСБ (службовий документ; узагальнені публікації – https://inrs.net.ua/publications/).

[3] ІНСБ (2026). Система російського гібридного впливу на українців в ЄС: наративи, канали, загрози. Дослідження Лабораторії соціологічних досліджень ІНСБ, 17.06.2026. URL: https://inrs.net.ua/publications/The_System_of_Russian_Hybrid_Influence_EU (дата звернення: 30.08.2026).

[4] Настояща К. В. (2026). РПЦ у Європі: інфраструктура російського впливу. Дослідження Лабораторії соціологічних досліджень ІНСБ, 20.07.2026. URL: https://inrs.net.ua/publications/The_Russian_Orthodox_Church_in_Europe_Research (дата звернення: 30.08.2026).

[5] Eurostat (2026). Temporary protection for persons fleeing Ukraine – monthly statistics. Набір даних migr_asytpsm (дані станом на 31.12.2025 та середину 2026 року) (дата звернення: 30.08.2026).

[6] Eurostat (2026). Temporary protection for 4.35 million in December 2025. News release, 10.02.2026. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20260210-1 (дата звернення: 30.08.2026).

[7] Eurostat (2026). Temporary protection for persons fleeing Ukraine – monthly statistics. Набір даних migr_asytpsm (дані станом на 31.12.2025 та середину 2026 року) (дата звернення: 30.08.2026).

[8] Настояща К. В. та ін. (2026). Українські біженці у п’яти країнах ЄС: ідентичність, адаптація, медіаспоживання та російський гібридний вплив. Зведений аналітичний звіт. Київ: ІНСБ (службовий документ; узагальнені публікації – https://inrs.net.ua/publications/).

[9] Eurostat (2026). Temporary protection for persons fleeing Ukraine – monthly statistics. Набір даних migr_asytpsm (дані станом на 31.12.2025 та середину 2026 року) (дата звернення: 30.08.2026).

[10] Bundesagentur für Arbeit (2026). Beschäftigung ukrainischer Staatsangehöriger, лютий 2026 р. (зайнятість 37,3%); IAB (2026): зайнятість хвилі 2022 року у віці 18–64 – близько 50% на середину 2025 року. Цит. за: Mediendienst Integration. Ukrainische Flüchtlinge am Arbeitsmarkt. URL: https://mediendienst-integration.de/fluechtlinge/ukrainische-fluechtlinge-in-deutschland/ukrainische-fluechtlinge-am-arbeitsmarkt/ (дата звернення: 30.08.2026).

[11] Deloitte / UNHCR (2025). Analysis of the Impact of Refugees from Ukraine on the Economy of Poland. 2nd edition, June 2025. URL: https://data.unhcr.org/en/documents/details/116621 (дата звернення: 30.08.2026).

[12] NBP (2025). Sytuacja życiowa i ekonomiczna imigrantów z Ukrainy w Polsce w 2025 r. Raport z badania ankietowego. Warszawa: Narodowy Bank Polski. URL: https://nbp.pl/wp-content/uploads/2025/12/Sytuacja_imigrantow_z_Ukrainy-2025-DS.pdf (дата звернення: 30.08.2026).

[13] OECD (2025). International Migration Outlook 2025. Paris: OECD Publishing. DOI: 10.1787/ae26c893-en.

[14] OECD (2025). International Migration Outlook 2025. Paris: OECD Publishing. DOI: 10.1787/ae26c893-en.

[15] Eurostat (2026). Temporary protection for persons fleeing Ukraine – monthly statistics. Набір даних migr_asytpsm (дані станом на 31.12.2025 та середину 2026 року) (дата звернення: 30.08.2026).

[16] EUAA (2026). Asylum Report 2026. June 2026. URL: https://www.euaa.europa.eu/publications/asylum-report-2026 (дата звернення: 30.08.2026).

[17] Рада ЄС (2026). Council Implementing Decision (EU) 2026/1912 of 30 July 2026 extending the temporary protection introduced by Implementing Decision (EU) 2022/382. Official Journal of the EU, чинне з 05.08.2026. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dec_impl/2026/1912/oj; пресреліз Ради від 15.07.2026: https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2026/07/15/eu-countries-agree-to-extend-temporary-protection-for-those-fleeing-ukraine-until-march-2028/ (дата звернення: 30.08.2026).

[18] Рада ЄС (2025). Council Recommendation of 16 September 2025 on a coordinated approach to the transition out of temporary protection for displaced persons from Ukraine. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32025H05129 (дата звернення: 30.08.2026).

[19] Українська правда (2026). Німеччина змінила правила соціальних виплат, які стосуються й українських біженців. 02.07.2026. URL: https://www.pravda.com.ua/news/2026/07/02/8042053/ (дата звернення: 30.08.2026).

[20] РБК-Україна (2025). Допомога «800 плюс» у Польщі: коли подавати заяву у 2026 році та хто може втратити виплати. 17.12.2025. URL: https://www.rbc.ua/rus/news/dopomoga-800-plyus-polshchi-koli-podavati-1765964483.html (дата звернення: 30.08.2026).

[21] МВС Чехії (2026). Дані щодо спеціального довгострокового перебування (zvláštní dlouhodobý pobyt, ZDP); цит. за: Kurs.com.ua, травень 2026 р. URL: https://kurs.com.ua/novost/1460326-chehija-proverjaet-kto-iz-ukraincev-smozhet-pereiti-na-dolgosrochnii-status (дата звернення: 30.08.2026).

[22] Настояща К. В. та ін. (2026). Українські біженці у п'яти країнах ЄС: ідентичність, адаптація, медіаспоживання та російський гібридний вплив. Зведений аналітичний звіт. Київ: ІНСБ (службовий документ; узагальнені публікації – https://inrs.net.ua/publications/).

[23] UNHCR Regional Bureau for Europe (2026). Lives on Hold: Intentions and Perspectives of Refugees from Ukraine #7. July 2026 (польові роботи: грудень 2025 – січень 2026). URL: https://data.unhcr.org/en/documents/download/123284 (дата звернення: 30.08.2026).

[24] МВС Чехії (2026). Дані щодо спеціального довгострокового перебування (zvláštní dlouhodobý pobyt, ZDP); цит. за: Kurs.com.ua, травень 2026 р. URL: https://kurs.com.ua/novost/1460326-chehija-proverjaet-kto-iz-ukraincev-smozhet-pereiti-na-dolgosrochnii-status (дата звернення: 30.08.2026).

[25] Закон України від 18.06.2025 № 4502-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення реалізації права на набуття та збереження громадянства України» (чинний з 16.01.2026).

[26] VIGINUM / SGDSN (2025). Storm-1516: Technical Report. 07.05.2025. URL: https://www.sgdsn.gouv.fr/files/2025-05/20250507_TLP-CLEAR_NP_SGDSN_VIGINUM_Technical%20report_Storm-1516.pdf (дата звернення: 30.08.2026).

[27] NewsGuard (2026). Russian Influence Campaign Storm-1516 Targets France, Germany. Special report. URL: https://www.newsguardtech.com/special-reports/russian-influence-campaign-storm-1516-targets-france-germany (дата звернення: 30.08.2026).

[28] German Marshall Fund / Alliance for Securing Democracy (2024). Bribes and Lies: Foreign Interference in Europe in 2024. URL: https://www.gmfus.org/news/bribes-and-lies-foreign-interference-europe-2024 (дата звернення: 30.08.2026).

[29] EEAS (2026). 4th EEAS Report on Foreign Information Manipulation and Interference Threats. March 2026. URL: https://euvsdisinfo.eu/uploads/2026/03/EEAS-4th-Threat-Report_web_compressed.pdf (дата звернення: 30.08.2026).

[30] Debunk.org (2023). Kremlin Spent 1.9 Billion USD on Propaganda Last Year, the Budget Exceeded by a Quarter. URL: https://www.debunk.org/kremlin-spent-1-9-billion-usd-on-propaganda-last-year-the-budget-exceeded-by-a-quarter (дата звернення: 30.08.2026).

[31] GLOBSEC (2025). GLOBSEC Trends 2025: Ready for a New Era? Bratislava: GLOBSEC, Centre for Democracy & Resilience. May 2025. URL: https://www.globsec.org/sites/default/files/2025-05/GLOBSEC%20Trends%202025_1.pdf (дата звернення: 30.08.2026).

[32] EEAS (2026). 4th EEAS Report on Foreign Information Manipulation and Interference Threats. March 2026. URL: https://euvsdisinfo.eu/uploads/2026/03/EEAS-4th-Threat-Report_web_compressed.pdf (дата звернення: 30.08.2026).

[33] Debunk.org (2023). Kremlin Spent 1.9 Billion USD on Propaganda Last Year, the Budget Exceeded by a Quarter. URL: https://www.debunk.org/kremlin-spent-1-9-billion-usd-on-propaganda-last-year-the-budget-exceeded-by-a-quarter (дата звернення: 30.08.2026).

[34] Настояща К. В. (2026). РПЦ у Європі: інфраструктура російського впливу. Дослідження Лабораторії соціологічних досліджень ІНСБ, 20.07.2026. URL: https://inrs.net.ua/publications/The_Russian_Orthodox_Church_in_Europe_Research (дата звернення: 30.08.2026).

[35] Настояща К. В. (2026). РПЦ у Європі: інфраструктура російського впливу. Дослідження Лабораторії соціологічних досліджень ІНСБ, 20.07.2026. URL: https://inrs.net.ua/publications/The_Russian_Orthodox_Church_in_Europe_Research (дата звернення: 30.08.2026).

[36] Настояща К. В. (2026). РПЦ у Європі: інфраструктура російського впливу. Дослідження Лабораторії соціологічних досліджень ІНСБ, 20.07.2026. URL: https://inrs.net.ua/publications/The_Russian_Orthodox_Church_in_Europe_Research (дата звернення: 30.08.2026).

[37] Капеланська місія ПЦУ в Чехії (2025). Початок діяльності громад у Брно та Празі; за повідомленнями Gromada.cz, серпень–вересень 2025 р. URL: https://gromada.cz/2025/08/21/u-chekhii-rozpochala-diialnist-persha-kapelanska-misiia-pravoslavnoi-tserkvy-ukrainy/ (дата звернення: 30.08.2026).

[38] Настояща К. В. (2026). РПЦ у Європі: інфраструктура російського впливу. Дослідження Лабораторії соціологічних досліджень ІНСБ, 20.07.2026. URL: https://inrs.net.ua/publications/The_Russian_Orthodox_Church_in_Europe_Research (дата звернення: 30.08.2026).

[39] Настояща К. В. (2026). РПЦ у Європі: інфраструктура російського впливу. Дослідження Лабораторії соціологічних досліджень ІНСБ, 20.07.2026. URL: https://inrs.net.ua/publications/The_Russian_Orthodox_Church_in_Europe_Research (дата звернення: 30.08.2026).

[40] Di Pasquale M., Kashchey I. (2025). Narrazioni strategiche russe nei libri di testo delle scuole secondarie di primo grado italiane. Roma: Istituto Gino Germani di Scienze Sociali e Studi Strategici, травень 2025; презентація в Сенаті Італії 23.09.2025. Огляд: Formiche.net, 24.09.2025. URL: https://formiche.net/2025/09/lallarme-sulle-narrazioni-russe-nei-libri-di-testo-italiani-arriva-in-senato/ (дата звернення: 30.08.2026).

[41] Di Pasquale M., Kashchey I. (2025). Narrazioni strategiche russe nei libri di testo delle scuole secondarie di primo grado italiane. Roma: Istituto Gino Germani di Scienze Sociali e Studi Strategici, травень 2025; презентація в Сенаті Італії 23.09.2025. Огляд: Formiche.net, 24.09.2025. URL: https://formiche.net/2025/09/lallarme-sulle-narrazioni-russe-nei-libri-di-testo-italiani-arriva-in-senato/ (дата звернення: 30.08.2026).

[42] Настояща К. В. та ін. (2026). Українські біженці у п’яти країнах ЄС: ідентичність, адаптація, медіаспоживання та російський гібридний вплив. Зведений аналітичний звіт. Київ: ІНСБ (службовий документ; узагальнені публікації – https://inrs.net.ua/publications/).

[43] VIGINUM / SGDSN (2025). Storm-1516: Technical Report. 07.05.2025. URL: https://www.sgdsn.gouv.fr/files/2025-05/20250507_TLP-CLEAR_NP_SGDSN_VIGINUM_Technical%20report_Storm-1516.pdf (дата звернення: 30.08.2026).

[44] NewsGuard (2026). Russian Influence Campaign Storm-1516 Targets France, Germany. Special report. URL: https://www.newsguardtech.com/special-reports/russian-influence-campaign-storm-1516-targets-france-germany (дата звернення: 30.08.2026).

[45] Настояща К. В. та ін. (2026). Українські біженці у п’яти країнах ЄС: ідентичність, адаптація, медіаспоживання та російський гібридний вплив. Зведений аналітичний звіт. Київ: ІНСБ (службовий документ; узагальнені публікації – https://inrs.net.ua/publications/).

[46] VIGINUM / SGDSN (2025). Storm-1516: Technical Report. 07.05.2025. URL: https://www.sgdsn.gouv.fr/files/2025-05/20250507_TLP-CLEAR_NP_SGDSN_VIGINUM_Technical%20report_Storm-1516.pdf (дата звернення: 30.08.2026).

[47] VIGINUM / SGDSN (2025). Storm-1516: Technical Report. 07.05.2025. URL: https://www.sgdsn.gouv.fr/files/2025-05/20250507_TLP-CLEAR_NP_SGDSN_VIGINUM_Technical%20report_Storm-1516.pdf (дата звернення: 30.08.2026).

[48] NewsGuard (2026). Russian Influence Campaign Storm-1516 Targets France, Germany. Special report. URL: https://www.newsguardtech.com/special-reports/russian-influence-campaign-storm-1516-targets-france-germany (дата звернення: 30.08.2026).

[49] German Marshall Fund / Alliance for Securing Democracy (2024). Bribes and Lies: Foreign Interference in Europe in 2024. URL: https://www.gmfus.org/news/bribes-and-lies-foreign-interference-europe-2024 (дата звернення: 30.08.2026).

[50] Parliamentary Assembly of the Council of Europe (2024). Resolution 2540 (2024) Alexei Navalny’s death and the need to counter Vladimir Putin’s totalitarian regime and its war on democracy, п. 26.14. Ухвалена 17.04.2024. URL: https://pace.coe.int/en/files/33511 (дата звернення: 30.08.2026).

[51] Parliamentary Assembly of the Council of Europe (2024). Resolution 2567 (2024) Propaganda and freedom of information in Europe, п. 12.6. Ухвалена 01.10.2024. URL: https://pace.coe.int/en/files/33808 (дата звернення: 30.08.2026).

## Автори

**Катерина Настояща**
докторка соціологічних наук, завідувачка лабораторії соціологічних досліджень Інституту національної стійкості та безпеки

**Алла Петренко-Лисак**
кандидатка соціологічних наук, доцентка кафедри галузевої соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

## Вихідні дані

**Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні**

kas.de

Видавець: Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні, 2026, Київ
вул. Богомольця Академіка, 5, кв. 1, 01024 Київ, Україна
Тел.: +380444927443
https://www.kas.de/en/web/ukraine

Усі права захищені. Запити щодо рецензійних примірників та інші звернення стосовно цієї публікації слід надсилати видавцю. Відповідальність за погляди, висновки та рекомендації, висловлені в даній публікації, повністю покладається на автора (авторів), і їх інтерпретації не обов'язково відображають погляди чи політику Фонду Конрада Аденауера.

Публікація підготовлена в рамках проєкту «Посилення аналітичних спроможностей прийняття рішень у сфері зовнішньої політики за допомогою громадянського суспільства» Центру міжнародної безпеки за підтримки Представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні.

Текст цієї публікації ліцензовано на умовах Creative Commons:
«Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International», CC BY-SA 4.0
(https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode.de)

© 2026 Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні |
© 2026 Центр міжнародної безпеки | © 2026 Інститут національної стійкості та безпеки